

Oborová rada slovanských literatur

Doporučení školitele k obhajobě disertační práce

Hany Kosákové „Aspekty skazu“

Mgr. Hana Kosáková původně zamýšlela koncipovat disertační práci jako pojednání o problémech moderní ruské prózy. Při studiu materiálu dospěla k názoru, že úvahy a studie Borise Ejchenbauma, jednoho z teoretiků tzv. formální školy, zasluhují samostatné analýzy. Ejchenbaum byl starší nežli ostatní účastníci tohoto směru, zasáhly jej proto mnohem silněji teoretické koncepce ruského symbolismu a evropského myšlení na přelomu 19. a 20. století: jeho literárněteoretické a literárněhistorické práce jsou filosoficky fundovány.

Na neposledním místě možno zmínit Ejchenbaumův aristokratismus, projevující se ve středně stylistice jeho textů, jíž se lišil od programových epatází většiny příslušníků ruské moderny. Tento rys jeho projevu zřejmě způsobil, že v povědomí publika zabývajícího se ruským duchovním životem 20. století bylo jeho jméno zastíněno nápadnějšími postavami. Ponoření do studia Ejchenbaumova díla doktorandka dovršila překladem obsáhlého výboru z Ejchenbaumových prací, který je připraven do tisku.

Vše to svědčí o jejím soustředěném přístupu k doktorskému studiu. Svou disertaci věnovala otázce, kterou Boris Ejchenbaum pro literární teorii otevřel – problému tzv. „skazu“, specifické koncepce prozaického textu, ve které je zdůrazněna snaha přiblížit se procesu vyprávění a hovorové řeči. Je to jádro Ejchenbaumovy vědecké iniciativy, z něhož se u něho odvinula řada témat dalších.

Disertace je rozdělena do dvou základních oddílů. V prvním oddílu se autorka zabývá zevrubnou charakteristikou Ejchenbaumovy teorie. Je třeba zdůraznit, že nepojala svůj předmět izolovaně a deskriptivně, ale zasadila jej do širšího kontextu prací ruské literární vědy (využito je zejména studií V. Vinogradova, M. Bachtina, V. Šklovského, R. Jakobsona). Proti čistě lingvistickým tezím např. V. Vinogradova formulovala představu, že typické projevy „skazu“ signalizují mnohem závažnější proměny jak v kompozici literárního textu, tak ve statutu „literárního díla“ a v situaci vyprávěče samého. (Oceňuji, že využila v tomto ohledu eseje Waltera Benjamina o Leskovovi, v níž je nastíněna problematické pozice moderního vyprávěče.) Dospěla k názoru, že „skaz“ lze přiřadit k tendencím, kterými se vyznačuje též „literatura dokumentární“, montáž či koláž různorodých textových segmentů, zápisků, deníkových poznámek, novinových zpráv atp. Spojnici těchto zdánlivě zcela disparátních útvarů tvoří posun v chápání samé „literárnosti“: literární fakt není definován vnějšími atributy, nýbrž apercipčními předpoklady čtenáře, které mohou způsobit, že hranice

mezi literárním a neliterárním textem není apriorně dána, ale proměňuje se spolu se změnami dobových kontextů. Výsledkem tohoto posunu je jiné pojetí kognitivních složek díla: jednající postava ztrácí pevnou konzistenci, příběh se odvíjí neorganizovaně, rozplývá se v odbočkách a nečekaných zvratech, vyprávění vpadá doprostřed událostí, jejichž smysl se vyjasňuje teprve postupně, konec je nahodilým přerušáním proudu dění. (Je dobře, že autorka využila v této souvislosti prací Růženy Grebeníčkové o dokumentární próze.) Vcelku jde tedy ve „skazu“ o rafinovanou narativní strategii a nový („neklasický“) obraz světa, nikoliv o pouhou nápodobu mluvené řeči.

V druhé části disertace autorka prokázala plodnost Ejchebaumovy koncepce analýzou několika vybraných próz, a to částečně próz, ve kterých tento princip nebyl dosud rozpoznán a využit: jde o texty protopopa Avvakuma, Nikolaje Leskova, Bohumila Hrabala, Ludvíka Vaculíka a Saši Sokolova. Zvláště v případě Bohumila Hrabala našla ve „skazu“ interpretační přístup, který ji dovedl k novým zjištěním o textech již hojně vykládaných. Mohu-li vyjádřit jistou pochybnost, pak se týká autorčiny komparativní analýzy Vaculíkova *Českého snáře* a prózy Saši Sokolova. Řekl bych, že Sokolov předvádí show nespoutané, ale také nezávazné (a nepříliš inspirativní) hry fantazie, zatímco Vaculík neustále uvažuje o tom, co si „text žádá“, jaký je zákon jeho teprve nalézaného žánru, co jeho žitá zkušenost „potřebuje“. „Ontologie“ jejich světa je tedy odlišná, ne-li protikladná.

Na závěr konstatuji, že text Hany Kosákové je napsán kultivovaným, střídým, ale pružným jazykem, jež umožňuje autorce osobní vstup do výkladu. Předpokládám, že bude své pojetí moderní prózy dále rozvíjet: jestliže jsem zmínil, že určité inspirace v Ejchenbaumových pracích jsou zakořeněny v idejích symbolismu a „konce století“, pak by bylo možno podrobněji zvážit souvislosti jeho teorií s představou „krize evropské civilizace“, což byl locus communis této epochy.

Disertaci Hany Kosákové mohu bez rozpaků doporučit k obhajobě.

Praha, 26.2.2012

Pr

litel